

Utgiven av

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU)

Publikationens namn

LÄROPLANSGRUNDERNA – EN KOMPASS FÖR UTVECKLING SAR BETET

En utvärdering av implementeringen av läroplansgrunderna för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen 2014

Författare

Jaana Saarinen, Salla Venäläinen, Peter Johnson, Hannele Cantell, Gun Jakobsson, Päivi Koivisto, Mari Routti, Jorma Väänänen, Mari Huhtanen & Mikko Viitala

I den här rapporten analyseras hur ibrukttagandet av läroplansgrunderna för förskoleundervisning och grundläggande utbildning (2014) har framskridit och lyckats. Fokus ligger framför allt på faktorer som har främjat och förhindrat att de innehållsmässiga målen uppnås. Dessutom utvärderas hur förskoleenheternas och skolornas vardag har utvecklats. Rapporten bygger på en uppföljningsutvärdering med samma deltagande utbildningsanordnare, förskoleenheter och skolor åren 2017 och 2019.

Utvärderingen visar att samarbete vid båda tidpunkterna (2017 och 2019) var den viktigaste faktorn som främjade att läroplansmålen nås. I synnerhet samarbete bland den undervisande personalen lyftes fram, men även samarbete mellan förskoleenheter och mellan skolor värdesattes. Deltagarna bedömde också att samarbete och samarbetsfärdigheter främjade utvecklingen av verksamhetskulturen. Det är värt att notera att uppfattningen om att samarbete främjar att läroplansmålen nås har försvagats något sedan 2017. Det är sannolikt att kraven på samarbete var större när man började ta i bruk läroplanerna, dvs. när reformerna omsattes i praktiken för första gången. Enligt resultaten i LP-utvärderingen borde man i förskolorna och skolorna stärka samarbetets betydelse i den dagliga verksamheten. Man kan inte låta samarbetet tyna bort när ibrukttagandet av läroplanerna framskrider. Det pedagogiska ledarskapet har en stor betydelse för utvecklingen av verksamhetskulturen samt för hur samarbetet är organiserat, hur mycket tid som reserveras för det och huruvida samarbetet värdesätts.

Resultaten visar att en del av innehållet i läroplanerna har förståtts och tolkats på olika sätt på lokal nivå, vilket har varit till nackdel för att målen ska uppnås. Tolkningarna av målen för mångsidig kompetens och mångvetenskapliga lärområden har exempelvis varierat. Man bör därför i högre grad än i nuläget fokusera på att förklara reformens centrala begrepp inom ramen för den handledning, det stöd och den utbildning som ingår då läroplanerna tas i bruk. Det här behövs på såväl nationell som lokal nivå. Stöd och fortbildning behövs både i början av processen och när

den framskrider. Det är oroande att hindren för att delta i utbildning enligt resultaten verkar ha ökat mellan 2017 och 2019. Av den här orsaken borde det finnas möjlighet att ordna avgiftsfria utbildningar och utbildningar på webben.

LP-utvärderingen visar för förskoleundervisningens del att de största effekterna av läroplansgrunderna från 2014 är att mer vikt har fästs vid barnen som aktiva aktörer och deras delaktighet i planeringen av verksamheten. I grundskolan är de viktigaste effekterna förändringar i bedömningen, införande av mångvetenskapliga lärområden och ökat samarbete mellan lärarna. Eftersom målet med läroplansgrunderna är att de ska vara ett verktyg för utvecklingen av undervisningen, är det viktigt att man på lokal nivå tillsammans reflekterar över läroplanernas effekter samt utmaningar och framgångar som man har upplevt när läroplanen tas i bruk. Detta kräver att utbildningsanordnare och andra aktörer som deltar i arbetet med att utveckla undervisningen regelbundet utvärderar sig själva och uppdaterar den lokala läroplanen och årsplanen utifrån det här.

Utvärderingsgruppen har på basis av utvärderingsresultaten utarbetat följande utvecklingsrekommendationer:

- 1. Det måste erbjudas mer fortbildning, stöd och handledning för läroplansarbete på lokal nivå.**

Läroplansgrunderna för förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen 2014 har legat till grund för beredningen och ibruktagandet av de lokala läroplanerna på kommunnivå. Arbetet på lokal nivå har som helhet lyckats bra. Men särskilt i fråga om den grundläggande utbildningen orsakade läroplansgrundernas omfattning och komplexitet utmaningar på den lokala nivån. Aktörer inom förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen bedömde i LP-utvärderingen att läroplansgrunderna har stor betydelse för jämlikheten i utbildningen. Man borde därför med hjälp av fortbildning och stöd garantera att läroplansmålen förverkligas tillräckligt enhetligt.

Utvärderingsresultaten visar att det finns en variation i de tolkningar och uppfattningar som gäller läroplanernas mål och förverkligandet av dem på lokal nivå. Man skulle ha kunnat bidra till enhetlighet i tolkningarna genom aktivare och tydligare anvisningar och stöd under den lokala läroplansprocessen. Enligt resultaten av LP-utvärderingen önskar förskoleenheterna och skolorna mer praktisk utbildning om läroplanernas innehåll, vilket bland annat inkluderar spridning av god praxis samt diskussioner om läroplanernas innehåll. Enligt resultaten är det till stor del utbildningsanordnarna som har fått ta ansvaret för fortbildning kring läroplanerna, eftersom möjligheterna att delta i utbildning ordnad av exempelvis Utbildningsstyrelsen har minskat när ibruktagandet har framskridit.

- 2. Utbildningsanordnarna, förskoleenheterna och skolorna bör systematiskt samla in utvärderings- och uppföljningsinformation som sedan används i utvecklingen av verksamheten.**

I synnerhet utbildningsanordnarna bör samla in utvärderings- och uppföljningsinformation om hur läroplanerna verkställs och också använda den här informationen för att utveckla verksamheten

och genomföra kommande LP-processer. Enligt resultaten har alla utbildningsanordnare ännu inte tillräckligt systematiska rutiner för användning av utvärderings- och uppföljningsinformation. Lärdomarna från den pågående processen för förnyelse av läroplanerna bör användas då nästa läroplan bereds och tas i bruk. Förskoleenheterna och skolorna har ett eget ansvar för att det man har lärt sig genom sitt arbete med att förverkliga läroplanerna under varje läsår används vid planeringen av verksamheten för kommande läsår.

För att det ska vara möjligt att säkra undervisningens kvalitet är det viktigt att utbildningsanordnarna, förskoleenheterna och skolorna regelbundet går tillbaka till läroplanen. Lokalt skulle man exempelvis kunna använda utvecklande utvärdering. De olika faserna i utvärderingen av den egna verksamheten planeras och genomförs då gemensamt så att de redan i sig själva bidrar till lärande, spridning av kunskap och en stärkt gemensam förståelse.

3. Målen och de konkreta verksamhetsmodellerna för mångsidig kompetens måste förtydligas och preciseras.

Utbildningsanordnarna, förskoleenheterna och skolorna upplevde att de hade beaktat den mångsidiga kompetensen ganska väl i rutinerna för undervisningen och i utvecklingen av verksamhetskulturen. Att omsätta den mångsidiga kompetensen i praktiken är ändå problematiskt enligt LP-utvärderingen. Målen upplevs som öppna för många tolkningar och det ses som svårt att främja målen. Enligt tidigare resultat i LP-utvärderingen upplever i synnerhet lärarna i grundskolan det som utmanande att främja och bedöma mångsidig kompetens inom en ämnesindelad undervisning. Även om mångsidig kompetens i läroplansgrunderna har inkluderats i läroämnenas mål, förblir kopplingen öppen för tolkning på den praktiska nivån i undervisningen.

Den mångsidiga kompetensen är ett bra exempel på hur nya begrepp som införs i läroplanerna kräver mycket stöd och diskussion i det skede då de tas i bruk. Det här är något som både Utbildningsstyrelsen och utbildningsanordnarna ansvarar för. Utifrån LP-utvärderingens resultat verkar det som om det på begreppsnivå ännu skulle vara bra att förtydliga kopplingarna och skillnaderna mellan mångsidig kompetens, helhetsskapande undervisning och (mångvetenskapliga) lärområden. Detta kunde exempelvis göras så att man förklarar begreppens hierarkier samt ordnar utbildningar där mångsidig kompetens tas upp i förhållande till målen för helhetsskapande undervisning, som är bekanta redan från tidigare läroplaner. Det vore också bra att kartlägga konkreta verksamhetssätt med anknytning till mångsidig kompetens och att sprida god praxis.

4. Förskoleenheternas och skolornas sociala verksamhetskultur bör stärkas så att samarbetsrutinerna integreras i den dagliga verksamheten.

Det pedagogiska ledarskapet har en stor betydelse för hur samarbetet inom förskoleenheterna och skolorna organiseras. Det har också inverkan på hur mycket och hurdant samarbete man reserverar tid för samt på hur regelbundet samarbetet är. Ledarskapet och samarbetet bör främjas såväl inom det lokala utbildningsväsendet som i förskoleenheter och skolor. Med hjälp av pedagogiskt ledarskap kan man uppmuntra personalen till samarbete samt lyfta fram dess värde och betydelse i utvecklingen av verksamheten. Detta skapar en grund för en social verksamhetskultur och stärker den. Enligt resultaten av LP-utvärderingen är samarbete den viktigaste faktorn som

främjar att läroplanernas mål uppnås och att undervisningen och verksamhetskulturen utvecklas. Möjligheterna till samarbete inom och mellan förskoleenheter och skolor bör utökas.

5. Mer stöd behövs för att planera, genomföra och utvärdera lärområden.

I förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen bör man i större utsträckning än i nuläget lägga vikt vid barnens och elevernas delaktighet och vid helhetsskapande undervisning. Inom förskolan bör man till exempel genom utbildning stöda planeringen av lärområden som utgår från barnens intressen, bygger på arbete i grupp och beaktar läroplanens mål. Enligt utvärderingsresultaten har inkluderingen av barnen och eleverna minskat vid planeringen av lärområden sedan år 2017. Inom den grundläggande utbildningen borde man vid planeringen och genomförandet av mångvetenskapliga lärområden bättre beakta innehållen och bedömningen i de läroämnen som ingår i lärområdena.

Enligt resultaten av LP-utvärderingen genomförs mångvetenskapliga lärområden inte alltid så att de olika läroämnenas mål beaktas, utan de genomförs som separata projekt. Detta syns i utvärderingsresultaten bland annat så att mångvetenskapliga lärområden i genomsnitt upplevs ha ökat elevernas förståelse för läroämnenas innehåll bara i viss mån eller lite. I de mångvetenskapliga lärområdena borde man öva på de läroämnesinnehåll som ingår i läroplanen och på så sätt samtidigt främja att man uppnår läroämnenas mål, helhetsskapande undervisning och mångsidig kompetens. Med andra ord borde den som planerar och förverkligar mångvetenskapliga lärområden se till att de stöder den normala undervisningen och inläringen av innehållet i de läroämnen som ingår i lärområdet.

6. Tillräckligt med tilläggsresurser måste reserveras för att genomföra läroplansgrunderna för förskoleundervisning och grundläggande utbildning, både på nationell och lokal nivå.

En läroplansreform är ett kraftfullt verktyg för normstyrning av utbildningen och undervisningen. Man lyckas inte med att bereda och ta i bruk läroplansgrunderna och de lokala läroplanerna utan tillräckliga resurser. I kommande läroplansreformer måste undervisnings- och kulturministeriet säkerställa tillräckliga möjligheter till tilläggsfinansiering för Utbildningsstyrelsen samt för utbildningsanordnarna. De som anordnar förskoleundervisning och grundläggande utbildning bör i kommande LP-reformer i förväg reservera tillräckliga tidsmässiga och ekonomiska resurser för att läroplansgrunder och lokala läroplaner ska kunna beredas och tas i bruk. Ekonomiska resurser hör enligt resultaten av LP-utvärderingen till de viktigaste faktorerna som främjar att undervisningen utvecklas och läroplanens mål uppnås. Otillräckliga resurser återspeglas på många sätt i utbildningsanordnarnas, förskoleenheternas och skolornas verksamhet.

7. Det dialogbaserade arbetet som inkluderar olika aktörer inom styrsystemet bör fortsätta medan grunderna för läroplanen tas i bruk.

Det dialogbaserade arbetet som inkluderar olika aktörer och berörda parter inom utbildningens styrsystem har bedömts vara till nytta vid beredningen av läroplansgrunderna. Dialogen borde därför fortsätta medan läroplanen tas i bruk. I arbetet bör man på ett synligt sätt lyfta fram den forskning som läroplansgrunderna bygger på samt reformens bakgrund och kontext. Kontinuerlig

och öppen diskussion stöder en gemensam förståelse för reformens mål och innehåll samt centrala begrepp.

Att man möjliggör en fortsatt dialog medan förskoleenheterna och skolorna fortsätter att ta i bruk läroplansgrunderna kan vara till nytta på många sätt. För det första kan en fortsatt diskussion främja det kollegiala stödet och spridningen av god praxis, och för det andra kan den förhindra missförstånd och minska deras spridning. När arbetet med att ta i bruk läroplanen framskrider kan det också komma fram frågor eller problem som man inte kunnat förutse i beredningsskedet. Det ligger i allas intresse att man snabbt kan rapportera och diskutera framgångar och problem som kommit fram i förskoleenheternas och skolornas vardag. Den här dialogen kan till exempel stödas med hjälp av en diskussionsplattform på webben som är öppen för alla.